

IRAK TÜRKMENLERİNİN PARLAMENTODAKİ TEMSİLİ TÜRKMENLERİN GERÇEK NÜFUSUNU YANSITIYOR MU?

DR. BAŞAR BAYATLI

Araştırmacı

“

Irak devletinin kuruluşundan günümüze kadar gelen hükümetleri, Türkmenleri kültürel ve sosyal olarak kimliksizleştirme girişimlerinin yanı sıra dışlayarak, ötekileştirerek ve ülkedeki karar mekanizmalarının dışında tutarak Irak halkının geri kalan ulusal ve dinî bileşenlerinden farklı bir konuma oturtmuştur.

”

Türkmenler, Irak'ın en büyük üçüncü etnik grubu olup temel olarak Irak'ın beş vilayeti olan Ninova (Musul), Erbil, Kerkük, Selahaddin, Diyala ve Telafer ilçesinden Kazaniye nahiyesine kadar şerit şeklinde uzanan ve "Türkmeneli" bölgesi olarak adlandırılan coğrafyada yaşamaktadır. Bu şerit coğrafi olarak Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı, merkezde ve güneyde Arap çoğunluğunun yaşadığı bölgelerden ayırmaktadır. Irak'taki diğer etnik gruplar ve mezhepler gibi Türkmenlerin sayısı konusunda kesin ve resmî bir istatistik bulunmamaktadır. Bu bağlamda ülkedeki etnik grupların, dinlerin

ve mezheplerin sayı ve yüzdeleriyle ilgili çeşitli yerlerde yayımlanan istatistiklerin tamamı yalnızca tahminden ibarettir. Tahminlerden yola çıkıldığında ise Irak'ta asimile edilen nüfusla birlikte Türkmen nüfusunun dört milyonu aştığını göstermektedir.

TÜRKMENLER VE MÜTEAKİP IRAK HÜKÜMETLERİ

Irak devletinin kuruluşundan günümüze kadar gelen hükümetleri, Türkmenleri kültürel ve sosyal olarak kimliksizleştirme girişim-

lerinin yanı sıra dışlayarak, ötekileştirerek ve ülkedeki karar mekanizmalarının dışında tutarak Irak halkının geri kalan ulusal ve dini bileşenlerinden farklı bir konuma oturtmuştur. 2003'ten önce Irak hükümetleri ülkedeki nüfus istatistiklerini düzenlerken kasıtlı olarak Türkmenlerin sayısını olduğundan az göstermiş ve nüfus sayımı anketlerinde Türkmen etnik grubuna yer vermemiştir. O dönemde Türkmeneli bölgelerinde demografik ve coğrafi "Araplaştırma" faaliyetlerinin uygulanması

bilinen bir gerçektir. Meşhur "milliyet düzeltme politikası" adı altında, Türkmenler Arap milliyetine geçmeye zorlanmış ve hatta şehir, köy ve mahalle adları Türkçeden Arapçaya değiştirilmiştir.

Önceki Irak makamları, Irak'ın merkez ve güneyinden Arap aşiretlerini Türkmen bölgelerine ve çevresine yerleştirmiş ve bu yeni gelenlere Türkmenlere ait toprakları vermiştir. Bu durum, bölgenin asıl sakinlerini şehirlerde, kasabalarda ve köylerde dışlamalarına ve Türkmenlere ait topraklara "ta-

rım reformu" gibi birçok bahaneyle el konulmasına yol açmıştır. Irak hükümetleri pek çok Türkmen kasaba ve köyünü yıkmış, sakinlerini başka bölgelere sürgün etmiş ve Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim birimlerini Kerkük vilayetinden ayırmıştır. Selahaddin vilayetine bağlı Tuzhurmatu örneğinde olduğu gibi idari ve demografik olarak dağıtarak diğer bölgelere bağlamıştır. Kifri ilçesinin Kerkük'ten ayrılarak idari açıdan Diyala vilayetine bağlanmasının yanı sıra 1990'lardaki halk ayak-

lanmasının ardından Kifri, Süleymaniye'deki Kürt partilerinin kontrolüne bırakılmıştır.

2003 YILINDA ABD'NİN İRAK'I İŞGALİ VE İŞGALDEN SONRA TÜRKMENLERİN DURUMU

ABD'nin 2003'teki işgali ve Irak'ta tüm unsurlara yönelik adalet, özgürlük ve insan hakları ilkelerine dayanan yeni bir demokratik sistemin kurulması için sloganların atılmasından sonra Türkmenlerin, dışlama ve ötekileşmenin son bulacağını umut ettiğini söylemek mümkündür ancak önceki "Araplaştırma" kampanyalarına benzer şekilde, özellikle Türkmeneli bölgelerini içeren geniş bir "Kürtleştirme" kampanyası Türkmenler üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır. Bu yeni kampanya çerçevesinde, Kürt partileri hem Iraklı hem de Iraklı olmayan yüz binlerce Kürt'ün Türkmenlerin yaşadığı coğrafyaya yerleşmesine neden olmuştur. Bu nüfus Kerkük, Tuzhurmatu, Altinköprü, Dakuk, Haneke ve diğer Türkmen bölgelerindeki devlete ait ve sahipli topraklara yerleştirilmiştir. Daha öncesinde de söz konusu Kürt nüfusunun artması ve demografik değişim Türkmen kentleri olan Erbil ve Kifri'de yaşanmıştır.

Türkmeneli bölgesinin Kürtlüğü hakkında kitaplar ve makaleler yazılmasının yanı sıra Peşmerge güçleri, Türkmen bölgelerine hâkim olduktan sonra Kürtleştirme kampanyası kapsamında şehir, nahiye, mahalle ve okulların adlarının Kürtçe olarak değiştirilmesi için bir dizi kampanya düzenlemiştir. 2003 yılı öncesi ve sonrası dışarıdan Türkmenlerin yoğun olarak

yaşadığı bölgelere getirilenlerin tamamı Türkmen kentlerinde seçmen kütüklerine çeşitli yollarla kaydedilmiştir. Sonradan gelenlerin 2003'ten sonra peş peşe yapılan seçimlerde oy kullanmalarının önü açılmıştır.

Öte yandan Türkmen siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşlarının tüm çabalarına ve girişimlerine rağmen, Türkmeneli bölgesindeki demografik değişim durdurulamamış ve Türkmenler sürekli dışlanmıştır. Zira bu partilerin karşılaştığı zorluklar, kapasitelerinden ve imkânlarından daha büyük olmuştur. Türkmenlerin haklarını ihlal eden bu sert uygulamalar karşısında Türkmen partilerinin Türkmenlerin parlamenter temsilini güvence altına alacak kitlesel ve seçime yönelik seferberliği nasıl yöneteceklerine dair daha fazla siyasi çabaya, örgütsel ve idari uzmanlığa ihtiyaçları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkmen siyasi partileri ve siyasiler arasındaki anlaşmazlıklara ve bölünmelere ek olarak tüm bu faktörler, binlerce Türkmen oyunun sürekli olarak

kaybedilmesine, Türkmen seçmenlerin art arda yapılan seçimlere katılmamasına ve mümkün olan en fazla sayıda temsilcisini Bağdat'taki parlamentoya gönderme fırsatını kaybetmesine neden olmuştur.

“Türkmen siyasi partilerin çoğu kendilerine özgü Türkmen seçmenine ve bir sonraki seçimde ilk kez oy kullanacak kişiler ve yaş gruplarına ilişkin güncel veri tabanına sahip değildir. Sadece Kerkük ve bazı beldelerle ilgili Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonunun önceki seçimlerde yayımlanmış olduğu verilerle yetinmektedir.”

NEDEN İRAK TÜRKMENLERİ NÜFUSLARINI YANSITAN BİR TEMSİL ELDE EDEMİYORLAR?

Türkmen partilerin, seçim avantajları ve net bir erken geniş gö-

rüşlülük sağlayan daha fazla stratejik siyasi planlamaya ihtiyaçları vardır. Türkmen partiler tarafından herhangi bir seçimden önce uzun ve kısa vadeli planlar yapılmalıdır. Söz konusu partilere aday gösterilecek isimlerin gecikmesi ve bundan dolayı adayların kitlelerle iletişim kuracak zamanlarının olmaması, gerekli oyu alamamalarının bir diğer nedenidir. Bu çerçevede nitelikli adaylar göstermek için önceden program yapmak ve Türkmenlerin beklentisini karşılayabilecek siyasi tecrübesi zayıf veya kendi bölgelerinde halk tabanı olmayan adayların sunulmasının önüne geçilmesi önemlidir. Aynı şekilde, Türkmen parti teşkilatları dışından aday gösterilmesinin de Türkmenler açısından olumlu sonuçlar doğurmadığı görülmektedir. Bu durum, Türkmenlerin seçim öncesi ve seçim dönemindeki coşku ve performansında düşüşe ve Türkmen parlamenter bloklarından sık sık ayrılma vakalarına yol açmıştır.

Öte yandan Türkmen siyasi partilerin çoğu kendilerine özgü Türkmen seçmenine ve bir sonraki seçimde ilk kez oy kullanacak kişiler ve yaş gruplarına ilişkin güncel veri tabanına sahip değildir. Sadece Kerkük ve bazı beldelerle ilgili Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonunun önceki seçimlerde yayımlanmış olduğu verilerle yetinmektedir. Seçim kampanyalarının gecikmesi, adayların halka yönelik yaptığı programlar, seçim sloganları ve miting düzenleme konusundaki zayıflıklar da Türkmen partilerinin seçim sonuçlarını zayıflatan etkenler arasında yer almaktadır. Ayrıca parti örgütlenmelerinde seçim bölgelerindeki bazı görevliler

konusunda seçim döneminde değişiklikler yapılması, Türkmen partilerinin seçim mekanizmasında önemli ölçüde kafa karışıklığı yaşamasına neden olmaktadır.

Türkmen parti temsilcilerinin Türkmeneli bölgelerindeki tüm şehir ve köylere düzenli ziyaretleri artırmaması, bölge sakinlerinin durumuna vakıf olunamaması, sorunların dinlenememesi ve endişelerini paylaşmaması da olumsuz etkenlerden bir diğeridir. Sadece seçim sürecinde, dört yıl aralıkla başlıca Türkmen mahalleleri ve diğer şehirlerin ziyaret edilmesi Türkmen partilerinin Türkmenlerin görüşlerini sürekli takip edememesine neden olmuş ve onlarla iletişim sürdürme konusunda kopukluğa yol açmıştır. Ayrıca, bu partilerin doğru anketler yapılmasına yardımcı olmak için seçim işleri, istatistik ve yönetim konularında seçimlerden önce daha fazla uzmana başvurması yerinde olacaktır. Türkmenlerin seçimdeki eğilimleri ve potansiyel adaylar hakkındaki görüşlerinin alınması, kazanma olasılığı en yüksek adayları belirleyebilmek için kamuoyu yoklaması yapmak adına önemli bir adım olacaktır. Diğer taraftan seçimlerde uygulanan sistemler de Türkmenler adına bazı olumsuzluklar ortaya çıkarmıştır. 2021 seçimlerine ilişkin kanunda Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde seçim bölgelerinin oluşturulmasında büyük bir adaletsizlik yaşandığı görülmektedir. Özellikle Kerkük ve Ninova'da Kürtler ve Araplar için kapalı seçim alanları oluşturulduğu görülmüştür.

Türkmenlerin en az yüzde 60'ının ülkede yapılan hiçbir seçime katılmadığı tahmin edilmektedir. Bu

nedenle Türkmen kökenli vatandaşların yoğun şekilde yaşadığı başkent Bağdat gibi Türkmeneli bölgesi dışında, Vasıt ve Babil vilayetlerinde güçlü Türkmen adaylar çıkarma ihtiyacının yanı sıra Türkmen toplumunda seçim bilincinin artırılmasına acilen ihtiyaç duyulmaktadır. 1990'lı yılların başında Irak'ta ilk kez Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde faaliyetlerine başlayan Türkmen partileri, özellikle Erbil şehir merkezinde ve Kifri ilçesindeki faaliyetlerini de artırmalıdır. Irak devletinin kuruluşundan bu yana Türkmenlere yapılan adaletsizlik ve ayrımcılık hakkında Türkmen kamuoyunu ve Irak'ın geri kalanını aydınlatmak için Türkmen medyasının görsel, işitsel ve yazılı olarak geliştirilerek her eve ulaşmasına özen gösterilmelidir. Terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) karşı yürütülen mücadelede binlerce Türkmen'in yaşadığı bölgeleri terk etmek zorunda kalması, çıkan çatışmalarda mal ve mülklerinin tahrip olması, yerinden edilen Türkmenlerin büyük bir kısmının evlerine dönememesi ve bu nedenle seçimlere katılamaması dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir.

Sonuç olarak, Irak devletinin kuruluşundan bugüne kadar Türkmenlere yönelik yukarıda belirtilen tüm dışlama ve demografik değişim kampanyalarına, Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komiserliğinin çalışmaları hakkında ortaya çıkan şaibelere ve Türkmen bölgelerinde seçmen kütüklerine yüz binlerce kişinin girmesine ayrıca kendilerine karşı yapılan tüm vahşet ve komplolara ve bunca sıkıntıya rağmen gelinen durum, nispi başarı olarak dahi sayılabilecektir. ■